

Κατερίνα Τσιγαρίδα

Η αρχιτεκτονική ως (συνολικό) Έργο

Η αρχιτεκτονική αποτελεί έκφραση καλλιτεχνική, επιστημονική και κοινωνική, συνολικό έργο που εντάσσεται και συμπορεύεται με την εποχή του. Το σκηνικό στην Ελλάδα για τις δεκαετίες '60 και '90 δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικό από το αντίστοιχο ευρωπαϊκό. Θεωρώντας ότι η αρχιτεκτονική ακολουθεί τις εικαστικές τέχνες και τον προβληματισμό γύρω από την κοινωνική διάστασή τους, η άνοιξη της «ελληνικής» αρχιτεκτονικής του '60 μπορεί να εξηγηθεί ως αντανάκλαση της άνοιξης της αρχιτεκτονικής διεθνώς. Είναι η εποχή που η αρχιτεκτονική κατακάτ το ευρύ καινο και ξεφεύγει από το στενό κύκλο των ειδικών. Οι αρχιτέκτονες γίνονται αστέρεις σαν τους καλλιτέχνες και το έργο τους προβάλλεται.

Το '60 οι Έλληνες αρχιτέκτονες πιστεύουν στο δυναμικό τους. Η Ελλάδα, ο καλλιτεχνικός κόσμος, οι αρχιτέκτονες «βουτάνε» στο νέο κόσμο με ενθουσιασμό και κέφι, ακολουθώντας τα διεθνή ρεύματα και αναζητήσεις. Και με τη γνώση, το ταλέντο και το κέφι που τους εμπνέει η διεθνής τάση πραγμάτων. ο μοντερνισμός, η θέση τους στον τόπο και το χρόνο, παράγουν έργο ανεπαρόληπτο. Το '60 η «ελληνική» αρχιτεκτονική ψάχνει, ηχεί υψηλές φιλοδοξίες, και ελπίζει, και ανησυχεί και παράγει, δηλαδή είναι φυσιολογική, ζωντανή.

Μεσαλοβούν οι δεκαετίες '70-'80, οπότε δίνεται βάρος στην «ελληνική ταυτότητα» αφ' εαυτής, σαν αυτό να μπορούσε να λύσει προβλήματα και να επανοταποθετήσει τα ζητήματα έξω από οποιοδήποτε πλαίσιο. Η αρχιτεκτονική περιθωριοποιείται όλο και περισσότερο. Το τεχνικό κατεστημένο αρκείται στον αξιοπρεπή βιοπορισμό, χωρίς αγώνες, ανησυχίες και αναζητήσεις, και όλοι είναι ευχαριστημένοι. Η πολιτεία δεν ζητά την υπέρβαση, η εκπαίδευση αναμασά τον εαυτό της, το κοινό έχει μάθει να ικανοποιείται με τα λίγα και τα εύπεπτα. Οι αρχιτέκτονες, στην πλειοψηφία τους, ανταποκρίνονται στα παραπάνω. Όσο γυρνούν από σπουδές έξω, με ιδέες με μακρινό ορίζοντα, απορροφώνται και αφομοιώνονται. Κανείς δεν σκέφτεται να αυτοπροσθεθεί δίπλα σ' αυτά που παράγονται εκτός Ελλάδας. Δεν υπάρχει επισκοδομητικός ανταγωνισμός στην ουσία της αρχιτεκτονικής, παρά μόνο στην εμπορικότητά της. Γενικά, δεν υπάρχει θετική περιρρέουσα ατμόσφαιρα που να θρέφει την παραγωγή πρωτογενούς και πρωτότυπου έργου.

Όλα αυτά φτάνουν στο απόγειό τους το '90. Το '90, μετά τις δεκαετίες '70-'80, η «ελληνική» αρχιτεκτονική έχει χάσει έδαφος σε βαθμό που μοιάζει να είναι αδύνατον να ευθυγραμμιστεί ή να προφτάσει τις παγκόσμιες εξελίξεις. Η ελληνικότητα ως δόγμα τοπικιστικό είναι πλέον εκτός σύγχρονων προβληματισμών. Το '90 κανείς αρχιτέκτονας δεν πιστεύει πλέον ότι μπορεί να κάνει αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, που θα την κάνει σημαντικό κέντρο παραγωγής. Όλοι αποστασιοποιούνται από τα συμβάντα, περιθωριοποιούνται, αποκοτούν στάση επαρχίας και δεν έχουν πλέον οράματα, ούτε ψευδοαισθήσεις ασεκτικά. Όλοι καταλαβαίνουν ότι η Ελλάδα δεν είναι δυνατόν πλέον να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Το αρχιτεκτονικό Έργο γίνεται αηλιά τοποθέτησε, μια αβίαστη διατύπωση στο χώρο, παύει να είναι συνολικό.

Η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα ισοπεδώνει και την αρχιτεκτονική. Οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί μοιάζουν να αποτελούν, σε πρώτη αντιμετώπιση, τον μόνο τρόπο να κάνει κανείς αρχιτεκτονική με αξιώσεις, αλλά σύντομα καταλαβαίνει ότι η Ελλάδα δύσκολο «σπκάνει» καλή αρχιτεκτονική, αφού τα πάντα κινούνται από ένα κατεστημένο που παίρνει διαφορετικά προωσεία –με τελευταίο το επαναστατικό– και κινεί τα πράγματα στο μέτρο του. Το είπε άλλωστε και ο V. Gregotti (βλ. πρόσφατο δημοσίευμα Architeti – Che Disastro, *La Repubblica*, 03.08.08)

Συνοψίζοντας, το '60 έδωσε ελπίδες και το '90 γκρέμισε και τις τελευταίες ελπίδες της αρχιτεκτονικής που παράγεται στην Ελλάδα, να βρει μια θέση στην ευρωπαϊκή σκηνή. Η αρχιτεκτονική που υλοποιείται στην Ελλάδα, ο τρόπος που υποστηρίζεται και προβάλλεται δηλώνουν το μεγαλύτερο της οδείοδο.

από τη Θεσσαλονίκη για τη Θεσσαλονίκη από την Αθήνα για τη Ν. Φιλαδέλφεια, από τη Θεσσαλονίκη για το Πάλιο, από την Αθήνα για τη Μυτιλήνη, από τη Θεσσαλονίκη για την Κεφαλλονιά, από την Ελλάδα για την Ελλάδα, από τη Θεσσαλονίκη για τη Βενετία, από την Αθήνα για την Αθήνα, από τη Θεσσαλονίκη για τη Φλωρεντία, από τη Θεσσαλονίκη για την Αθήνα, από τη Αθήνα για τη Πύνα, από τη Θεσσαλονίκη για την Πάτμο, από το Λονδίνο για την Αντίπαρο, από τη Θεσσαλονίκη για την Αλεξανδρούπολη...

Ο τόπος, η κλίμακα, η παράδοση

Η αρχιτεκτονική είναι πράξη που υποκαθίει στις προδιαγραφές παραγωγής έργου συνολικού. Η αρτιότητα και η αεία του ε-εξάρτη από ένα πολύπλοκο σύστημα επεξεργασίας, που εντοπίζεται στη μοναδικότητά που το κάνει masterpieces και ξεπερνά τις αναλύσεις και τις τοποθετήσεις περί κλίμακας, τόπου, κ.λπ. Η αρχιτεκτονική σφεύγει να διατηρεί αποστάσεις από τη συζήτηση για τον τόπο, τις παραδόσεις, τις κλίμακες. Αυτό φαίνεται να συγκρίνει κανείς projects που μελετήθηκαν σε διαφορετικούς τόπους για όλους τους τύπους και αφορούν έργα διαφορετικής κλίμακας. Αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να γίνει η αντιπαράθεση όλων αυτών, αλλά έστω και ενδεικτικά (κατοικία στην Αντίπαρο, όσας Ν. Φιλαδέλφειας, καλύβι στο Πάλιο, λεπτομέρεια κατασκευής) είναι ξεκάθαρο ότι όλα τα έργα, ανεξάρτητα από τον τόπο, το μέγεθος ή τις επιμέρους συνεννοήσεις, το κόστος τα υλικά, την πολυπλοκότητα, όλα καθ' υπερβολή, θα μπορούσαν να πάρουν το ένα τη θέση του άλλου. Αυτό θα μπορούσε να πω ότι είναι το σήμα της αρχιτεκτονικής που υποστηρίζει.